

Телятнікова Ю.*

ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ УКРАЇНИ

Енергетика будь-якої держави один з вирішальних чинників прогресу її економіки, або імпульсом, або гальмом її розвитку.

Річне споживання енергії у світі складає близько 14 млрд. тонн умовного палива. Це, в основному, ресурси органічного походження - вугілля, нафта, природний газ - 82%, атомна енергетика - 7%, енергія ГЕС - 3%, дрова 7% і енергія поновлюваних джерел - 1% [1, с. 9]. Але рівень економічного розвитку будь-якої країни сьогодні визначається не кількістю добутих або спожитих паливно-енергетичних ресурсів (далі ПЕР), а ефективністю їхнього використання - енергоємністю ВВП, питомими витратами ПЕР на одиницю виготовленої продукції. Ці показники значно менше в тих країнах де створені діючі економічні і правові механізми стимулювання енергозбереження, на основі яких виник ринок енергозберігаючих технологій і оснащення, попиту і надання послуг з енергозбереження.

Енергозбереження – це діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), що спрямована на раціональне використання й ощадливу витрату первинної і перетвореної енергії і природних енергетичних ресурсів у національному господарстві і реалізується з використанням технічних, економічних і правових методів.

Енергозберігаюча політика - це адміністративно-правове і фінансово-економічне регулювання процесів видобутку і виробництва, переробки, транспортування, збереження, розподілу і використання ПЕР з метою їхнього раціонального використання й ощадливої витрати [2].

Наступним кроком в енергоефективній політиці, після прийняття 1 липня 1994 р. Закону «Про енергозбереження», стало прийняття Комплексної державної програми з енергозбереження, затвердженої Кабміном 5 лютого 1997 р. Програма була призначена для практичного використання на підприємствах, у господарствах, на місцевому, галузевому і державному рівнях.

За рахунок реалізації Програми енергозбереження (1996-2010 рр.) передбачалося одержати економію засобів у розмірі 102 млрд. грн., що частково могли б бути спрямовані на розвиток паливно-енергетичного комплексу (далі ПЕК). Реалізація першого етапу (1996-2000 рр.) Програми повинна була зменшити потреби в енергоресурсах до 2000 р. на 30-36 млн. т. умовного палива, але економія ПЕР склала тільки 12 млн. т. у. п. (30%) від прогнозованого обсягу.

Сучасне енергетичне становище національного господарства України обумовили ряд факторів.

По-перше, у країні реалізується нераціональна структура споживання паливно-енергетичних ресурсів: використовується 60% первинної енергії, а саме 19% - нафти і 41% газу, причому тільки 30-35% з них Україна забезпечує сама, інше закуповується. Українські ресурси: 19% - вугілля, 17% - уран, 4% - гідроресурси й ін. джерела (див. табл.1.) [3, с. 4].

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні відносини» Дніпропетровського національного університету

Таблиця 1. Структура споживання первинної енергії в Україні, країнах ЕС-15, США та в світі в цілому (в %).

Енергосирові джерела	Світ	Україна	Країни ЕС-15	США
Природний газ	21	41	22	24
Нафта	35	19	41	38
Вугілля	23	19	16	23
Уран	7	17	15	8
Гідроресурси й ін. поновлювані джерела	14	4	6	7
Усього	100	100	100	100

По-друге, у паливно-енергетичному комплексі України спостерігається тенденція спаду базових показників, що погіршує енергонезалежність держави. За всі роки незалежності в Україні постійно знижується видобуток вугілля, нафти, газу тощо.

По-третє, в Україні найвища у світі енергоємність ВВП (кг у. п. / на од. продукції, що випускається), а саме - 0,89 (для порівняння увесь світ - 0,34; Росія - 0,84; Австрія - 0,20; Польща - 0,34). За кількістю споживачів усіх видів енергії Україна займає 5 місце у світі, однак за обсягами виробленого за рік ВВП на душу населення знаходиться наприкінці першої сотні країн. Низький обсяг ВВП, в свою чергу, обумовлений переважно сировинним і полуфабрикатним характером виробництва.

По-четверте, на переважній більшості українських підприємств виробництво занадто енергозатратне, а звідси - і малоефективне. Такий висновок можна зробити, наводячи приклад, що в 2003 р. (для можливості порівняння використовуємо данні МЕНА саме за цей рік) Україна використала 211 млн. т. у. п., що в 3 рази перевищував середній показник для країн ЕС. Це обумовлено використанням застарілого енергоємного обладнання й високим рівнем споживання вуглецевих енергоносіїв у таких галузях як металургія, хімічна промисловість, важке машинобудування. У результаті виробниче споживання енергії в країні, розраховуючи на 1 дол. ВВП, перевищує рівень європейського споживання у 6-10 разів, що неминуче призводить до низької конкурентоспроможності всієї економіки країни та зростання її залежності від імпорту [3, с. 5].

Перелічуючи фактори загрози національним інтересам в енергетичній сфері, слід підкреслити і проблему «тіньової» економіки. Станом на 2007 р. відсоток тіньового ВВП значно більший ніж в попередні роки, а саме 39 % (а це 443,1 млрд. грн.), і це відповідає реальній ситуації, бо цифри, які раніше називало Мінекономіки були істотно занижені – зазначалося 18,5%. Згадаємо, що згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України в 2007 р. порогове значення «тінізації» економіки по відношенню до ВВП має становити не більше 30% [4, с. 62].

Крім цього, в Україні залишається відкритим питання розробки вільного енергобалансу, що характеризує обсяги, територіальне розміщення та структуру видобування, виробництва, розподілу та використання палива і енергії в країні та її областях. Нагадаємо, що на сьогоднішній день енергетичні баланси України складає тільки Міжнародне енергетичне агентство, що знаходиться в Парижі. Значна залежність економічної динаміки від ситуації в енергетичному секторі вимагає розробку паливно-енергетичних балансів, що дозволило б підвищити ефективність використання енергоносіїв і, як наслідок, рівень енергетичної безпеки держави.

До цільових показників, що віддзеркалюють досягнення цілей у енергетичній сфері можна віднести: - енергоємність ВВП; - індекс зниження енергоємності ВВП щодо попе-

реднього року; - співвідношення енергоємності ВВП України й аналогічних показників інших країн і регіонів; - частка власних паливно-енергетичних ресурсів у загальному обсязі споживання; - частка поновлюваних і нетрадиційних джерел енергії у загальному обсязі споживання; - частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій у паливно-енергетичній галузі; - рентабельність паливно-енергетичної галузі в цілому та її підгалузей; - зношування основних фондів на підприємствах паливно-енергетичної галузі [5, с. 20].

Результати досліджень основних енерго-економічних показників та сучасний стан енергетичної безпеки України фіксують те, що за рядом показників держава наблизилася до кризового становища, а це в свою чергу, дозволяє констатувати неоптимальність й економічну неефективність енергетичної політики.

Значний внесок у скорочення енергоємності національного виробництва, яке забезпечить посилення конкурентних позицій України, має скласти енергозбереження. Цей напрямок політики енергоефективності насамперед орієнтований на реалізацію невикористаного потенціалу енергозбереження України, що становить понад 45% від нинішнього обсягу споживання енергоресурсів. При цьому перехід на ринкове формування цін на енергетичні продукти є однією з головних умов впровадження енергозберігаючих технологій. Основними секторними об'єктами політики енергозбереження мають стати найбільш енергоємні галузі економіки та сектори, де втрати та нераціональні витрати енергоресурсів є наймасштабнішими (житлово-комунальне господарство).

До значних критичних витрат енергоресурсів у країні можна віднести неекономічні проекти, що застаріли устаткуванням і технологіями будівельних матеріалів; використання застарілих типів казанів; ланцюг невирішених питань у ЖКХ різних міст тощо. У теплоенергетичному секторі нагромадилося також чимало економічних і організаційних питань.

В Україні політика енергозбереження має формуватися за зразками успішного досвіду індустріальних і перехідних країн, першочергові вирішення вітчизняних проблем у цій сфері стосуються формування повноцінного ринку енергосервісних послуг; розбудови необхідної інституціональної інфраструктури (енергосервісні компанії, енергоінвестиційні фонди, інформаційні центри тощо); підтримки трансферу енергозберігаючих технологій та стимулювання еко- та енергоінновацій; впровадження жорсткої системи стандартизації у галузі енергоспоживання; прищеплення високої корпоративної культури збереження енергоресурсів, яка, зокрема, проявляється у поширеності систем виробничого енергетичного менеджменту.

Для реалізації заходів з енергозбереження потрібно:

- стимулювання населення до енергозбереження, використання енергоефективних технологій (просвітницька робота, контроль за використовуваним обладнанням тощо);
- реструктуризація національної економіки з метою скорочення частки енергоємних низькотехнологічних виробництв;
- стимулювання інвестицій у ПЕК;
- використання технологій отримання електричної та теплової енергії на основі утилізації вторинних ресурсів підприємств (насамперед, металургійної та коксохімічної галузей);
- створення національного центру з енергозбереження, що буде розробляти типові проекти з енергозбереження й проводити консультаційну підтримку їхнього здійснення;
- розширення сфери нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії (збільшення обсягів використання сонячної і геотермальної енергії для виробництва електроенергії і тепlopостачання);

- спрямування бюджетних інвестицій на практичне впровадження заходів тепло- та енергозбереження, а також обліку в закладах соціальної, комунальної сфери та побуті громадян, із пріоритетним здійсненням державних закупівель енергоощадного обладнання вітчизняного виробництва;

- започаткування енергоощадних опалювальних систем індивідуальних будинків (із залученням кредитів міжнародних установ довгострокової державної програми);

- збільшення фінансування наукових досліджень у сфері енергозбереження та пошуку альтернативних видів енергії;

- встановлення контролю за адресністю субсидіювання житлово-комунальних послуг;

- затвердження переліку обов'язкових адміністративних санкцій для господарюючих суб'єктів за нераціональне використання палива та енергії [6, с. 6].

В межах нової енергоефективної політики потрібно здійснювати моніторингову оцінку, аналіз та корекцію заходів у сфері енергобезпеки, ефективності використання енергоресурсів, енергозбереження та екологічного збалансування виробництва в Україні.

Аналізуючи структуру промислового виробництва, власну ресурсну базу і прогнозовані обсяги споживання ресурсів можна стверджувати, що майбутнє економіки України, і держави в цілому, насамперед залежить від здатності створити діючу систему заохочення підвищення ефективності використання, упровадження вигідних умов кредитування, проведення енергозберігаючих заходів і збільшення в енергобалансі частки власних енергоносіїв - вугілля, торфу, різних видів газу, енергії поновлюваних джерел.

Література

1. Міжнародні ринки ресурсів: Навчальний посібник під заг. ред. Ю. В. Макогона – К., 2005. – 194 с.
2. Закону України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 р., № 74/94 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 30. - ст. 283.
3. Амоша. А. И. Реальны ли перспективы энергетического развития Украины? // Экономика та держава. – 2007. - № 10. – С. 4 – 9.
4. Хазразішвілі Ю. Вимірювання тіньового ВВП на основі функцій сукупного попиту і сукупної пропозиції // Економіка України. – 2007. - № 1. – С. 57 – 63.
5. Єрмілов С. Ф. Енергетична політика в контексті сталого розвитку держави // Економіка і прогнозування. – 2006. - № 2. – С. 9 - 24.
6. Амоша А. Перспективы использования потенциальных возможностей энергетических ресурсов и резервов Украины // Экономика та держава. – 2007. - № 12. – С. 4 - 8.